

Pau Riba

La revolució que ara toca

Converses amb Francesc Miralles

Pòrtic

Primera edició: març del 2016

© Pau Riba i Francesc Miralles, 2016

Raval Edicions SLU, Pòrtic
Av. Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-244-8
Dipòsit legal: B. 3. 209-2016
Fotocomposició: Àtona Víctor Igual, SL
Impressió: Liberdúplex

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

ÍNDEX

Contacte, <i>per Francesc Miralles</i>	9
Nota biogràfica sobre Pau Riba	13
1. Res no tornarà a ser el mateix	19
2. Som terra	35
3. Energia	49
4. La vida no té preu	57
5. Stop o pots	67
6. Timologia bàsica	77
7. Del pianoforte al rock'n'roll	85
8. Escola vertical, escola horitzontal	95
9. Som alguna cosa més que una munió d'individus	101
10. Cibòrgia	105
11. Com adormir el policia interior	109
12. Europa rica, Europa pobra	119

13. Decreixement o barbàrie	123
14. Espècies invasores i transgènics	133

RES NO TORNARÀ A SER EL MATEIX

Sobre la revolució tecnològica

El 2013 els diaris informaven que el país havia sortit oficialment de la recessió, després de sis anys en què crisi ha estat una paraula omnipresent a tots els mitjans de comunicació, fins al punt d'atipar-nos de sentir-la.

Ara que hem començat la recuperació, segons els organismes que radiografien l'activitat econòmica, inicio les entrevistes amb Pau Riba parlant d'una manera més àmplia sobre aquest terme, que, traduït literalment del grec, significa etimològicament 'judici' o 'decisió'.

Després d'una catàstrofe llarga i sostinguda com la que hem viscut, seria bo saber quins canvis poden redreçar l'esfondrament a molts nivells que hem experimentat a Occident.

Assegut en una terrassa de Montgat, on quedem per xerrar, just davant de l'estació de tren, el Pau Riba em dóna la seva visió:

—Crisi és la paraula. I la crisi ho engloba tot. La gent

té una percepció de la crisi com un moment fotut, i després sempre es torna a la normalitat. Jo entenc que un moment de crisi —si més no el present— és un moment de transició després del qual res no torna a ser el mateix. I aquesta crisi de transició és molt àmplia, i afecta de forma fonamental tant la nostra identitat com a humans com el nostre model de civilització.

La població del primer món ja és conscient que res no tornarà a ser el mateix. El que no sabem, però, és cap a on anirà el món després d'aquesta transició. De fet, aquest llibre sobre les idees de la icona més important de la contracultura al nostre país explora una perspectiva diferent del que diuen els mitjans sobre què ens espera com a societat.

El Pau Riba mira de reüll el seu diari —cada dia fa els mots encreuats— mentre remena el cafè amb llet. La calma que descriuen els seus moviments, assegut a la cadira de metall com si tingués tot el temps del món, em fa pensar en la mítica coberta del quart disc de Supertramp: Crisis? What crisis?

La fotografia d'aquesta caràtula mostra un home que pren el sol amb banyador, sota un para-sol i amb un diari i una beguda a la tauleta. Sembla aliè al paisatge infernal de fàbriques i centrals tèrmiques al fons de la imatge.

Sembla que aquest títol sonava en el cap de Rick Davies, alma mater de la banda juntament amb Roger Hodgson,

després de llegir el thriller The Day of the Jackal, de Frederick Forsyth.

Aquest home que, a la caràtula del disc, sembla totalment immune al que està passant a fora, potser perquè es refugia en el seu propi paradís mental, encaixa força amb el que l'entrevistat em diu tot seguit.

—Crec que ens trobem en un moment de mutació de l'espècie que coincideix amb un col·lapse imminent de la civilització; la global, la que hem anat creant al llarg dels segles. El model economicista i antiecològic —és a dir, desequilibrat, asimbiòtic i escassament raonat— en què es basa és un model que s'ha esgotat; el seu propi desenvolupament l'ha portat a un punt de no retorn. El sistema en general —l'home— ha volgut i ha aconseguit, fins a un punt importantíssim, superar la mateixa natura i construir-ne una de nova, artificial (¿potser perquè era l'única manera d'investigar la natura diguem-ne... «natural», o real —biològica, vaja—, i conèixer-se a si mateix?)... fins que l'autèntica ha dit prou: forat d'ozó, escalfament global, efecte hivernacle, canvi climàtic, grans cataclismes per terra, mar i aire, desforestació, pèrdua de biodiversitat, esgotament de recursos... Com a humans estem mutant cap al cibernorg... tot i que no puc predir com serà aquest, un cop hàgim mutat del tot. El que em sembla realment important és que s'assumeixi aquesta mutació. Que la vegem, l'acceptem i la posem al centre del debat. L'única manera de poder tirar endavant i que tot això no acabi malament

passa per l'assumpció d'una nova identitat com a espècie i un nou sistema d'organització harmonitzat amb la doble realitat que ara mateix ens acull.

—*Que ens du... ¿cap a on?*

—Fuà! Jo què sé! Cap a una nova identitat, com deia. Però posats a fer hipòtesis, fins i tot podria ser que desapareguéssim del mapa com a humans. Que existís una mena de «lleï de successió de les espècies planetàries» o similar segons la qual cada espècie, en investigar-se a si mateixa per conèixer-se i per disposar de la pròpia natura, n'acabi creant una altra, a imatge i semblança però de naturalesa completament distinta, que acabi succeint-la i provocant la desaparició d'aquesta, l'espècie mare (parlo d'espècies intel·ligents, és clar), que malgrat tot perviuria en el record, assumint la figura abstracta del déu creador. Pot ser això: que esdevinguem déus. Déus de les màquines... quan aquestes assoleixin la raó i ens substitueixin. Éssers immaterials, ubicats a la cua de la cadena successòria en l'etern esdevenir de les espècies, el record nebulós dels quals pervisqui al fons de la consciència dels seus successors. En fi; de moment, som cíborgs, que és l'única paraula que intenta, que jo sàpigui, expressar aquesta nova i doble realitat en què ens estem ficant sense ni adonar-nos-en...

—*Això té molt a veure amb la biotecnologia. ¿Què n'opines, d'aquesta nova branca del coneixement?*

—És la ciència clau. La capdavantera en tot això que a mi em té tan obsessionat, el fenomen cíborg, que, com bé saps, és un neologisme creat a partir de l'expressió anglesa *cybernetic organism*: *cib* de cibernètic i *org* d'organisme. Existeix, també, l'adjectiu *biònic -a*, que ve de *biologia* i *electrònica*, però m'agrada més *cíborg*, que és un substantiu... i crec que s'ajusta més al concepte clau, que és la fusió de tecnologia i biologia. O sigui, interpenetració bio-tecno; per tant, biotecnologia. Ja fa molt temps que la tecnologia interactua amb la biologia, encara que només sigui de forma rudimentària: la cama de fusta, sense anar més lluny, i per posar un sol exemple, ¿quants segles no deu fer que s'usa? Però aquí també s'ha donat un boom increïble. Les tècniques de congelació de cèl·lules i de fecundació *in vitro* que han dut a la reproducció artificial i a la clonació, l'experimentació amb microscopis electrònics i aparells làser de precisió controlats per ordinador, que entre moltes altres coses han dut a desxifrar el genoma, la nanotecnologia que permet operar a nivell subatòmic i monitorar processos invisibles... Tot això és biotecnologia i fa un cert vertigen.

—*Hi ha qui diu que arribarem a ser immortals o gairebé...*

—Som en el camí de frenar l'envelliment i la malaltia, però també en el de crear monstres o esguerrar la creació. El coneixement de la natura és ja bastant ampli i la capacitat d'incidir-hi i de manipular-la és ja un fet que planteja pocs misteris. Anem cosint i implantant

ginys i maquinetes a tot allò que és viu, fabriquem ginys i maquinetes per manipular i transformar la matèria ja des de les mateixes cèl·lules i àtoms, i tot plegat ¿a què apunta?

No sé què contestar, però ell de seguida em reconeix que tampoc ho pot preveure.

—No se sap ben bé. Hi ha una part comprensible, que és la que té a veure amb la salut i la millora de la nostra resposta, tan física com intel·lectual. Però n'hi ha una altra, que podríem titllar de repte, d'obsessió creativa, de quimera científica o de què sé jo, la finalitat de la qual és ja molt més nebulosa. Pretén... ¿què? ¿Obrir camí? ¿Crear un nou ésser? ¿Buscar noves condicions per a la vida? ¿Descobrir noves possibilitats d'existència? ¿Preparar-nos per a un salt evolutiu? ¿Tot alhora...? ¿A què treu cap aquesta necessitat imperiosa, sembla que irrefrenable, de recrear artificialment, és a dir, via tecnociència, tot, absolutament tot —objectes, fenòmens, mecanismes, processos, efectes...—, el que la natura ens ofereix ja creat i funcionant a la perfecció? ¿És la voluntat de millorar-ho, de millorar la creació? ¿Són ganes de jugar-hi? ¿És que duem de fàbrica un «gen de la creativitat» que no ens deixa estar quietes i tranquils amb el que hi ha sense haver de fotre-hi mà a la primera ocasió? ¿Ens ha transmès el creador —si és que donem per vàlid aquest origen— el seu principal atribut... entès no tant com la potestat sinó més aviat

com la voluntat, o fins i tot la necessitat, de crear? ¿Què ens defineix millor: la curiositat inesgotable o la necessitat irrefrenable de crear, crear, crear... Crear més enllà de la simple i transversal procreació biològica?

En fi... El que queda clar és que la història de la ciència ens ha dut fins aquí, i també que les tècniques i els coneixements adquirits són —com les armes— per fer-los servir. El problema és que la dimensió i la velocitat dels avenços —al món cada dia hi ha més científics investigant, i amb millors aparells—, el potencial dels descobriments i el fet que tot plegat estigui muntat com una carrera contrarellotge a veure qui arriba primer i qui s'endú més glòria, o més rèdit, provoquen que tot plegat resulti enlluernador i engresqui sobre manera. Ens trobem en un punt dolç en què tothom, les empreses, els estats, els tractats d'economia, els fòrums d'opinió..., la societat en pes, han adoptat sense embuts la idea-força que sense una important inversió en investigació tecnocientífica (R+D+I... o les sigles que corresponguin a cada lloc o idioma) qualsevol empresa està abocada al fracàs. Però l'entusiasme, si no està al servei d'una idea clara, no ho és tot. S'hauria de reflexionar, sense tant d'entusiasme, sobre què hi ha de positiu i què hi ha de negatiu en tot plegat i, sobretot, quina és la finalitat última, què busquem i fins on pensem portar-ho. Perquè, a més, hi ha tot el problema de les inèrcies, males pràctiques i martingales que, amb l'excusa-trampa de la competitivitat comercial, imposa descaradament

el complex medicohospitalari, per tal d'atemorir i col·locar les seves receptes i els seus productes, sense miraments i sense cap escrúpol, cosa que no ajuda gens a treure'n l'entrellat. I això em remet a una qüestió clau, per a mi molt important, que és la qüestió del part: al meu entendre, el punt de significació màxim de la humanitat. És el moment en què directament, i voluntàriament, participem del miracle de la natura —aquesta natura que tant ens obsessiona, que tant investiguem— destinat a un punt tan clau com és la perpetuació de l'espècie. Crec que això hauria de tenir un component sagrat i no s'hauria de perdre. Però la indústria ha propagat el terror al part, al dolor que hi va implícit, i ofereix una sèrie de pal·liatius que converteixen el miracle en una mera operació quirúrgica sense cap màgia. El desnaturalitzen. Darrere hi ha l'*in vitro*, la clonació, la possibilitat de disseny previ... Tot apunta que ens estem divorciant de la natura (bio) i estem donant la prerrogativa a la màquina (tecno), que és la novetat. ¿És això, el que volem? ¿O volem això sense deixar de ser el que som? Hem de triar, ¿no? Tornant al divorci entre natura i món tecnocientífic —la doble realitat que ens envolta—, és en el camp biològic on jo crec que cal posar ara l'accent. Reivindicar-lo, defensar-lo. Recuperar-lo. La tecnologia ha de trobar el seu lloc i la biologia ha de prevaldre. No hem d'oblidar el que som i, de moment, som animals. Animals terrestres. ¿O ja no...? ¿O ja som éssers de l'espai... homes amb màquines... o cíborgs?

—*I tu ¿què hi dius?*

—Home, doncs... Per descomptat que sí! Sense deixar de ser el que som, estem començant a no ser el que érem. Heus aquí el pinyol del que jo penso. Tot això s'està acabant, o està començant, qui sap, i estem migrant cap a una altra essència, una altra identitat, una nova realitat. Però ¿hem de cedir la part biològica? ¿Hem de deixar que el món B es mengi el món A i anar cap a una societat cada vegada més robotitzada i allunyada de l'origen biològic? ¿I animal, i humà...? ¿Per ventura es tracta d'això? ¿Per ventura estem complint, ja, la hipotètica llei còsmica de successió de les espècies abans esmentada que diu que cada espècie, per conèixer-se i per evolucionar, en crea una de nova i després desapareix deixant pas a la seva creació? Estem apuntant cap al cibernètic, l'ésser-màquina compost de biologia i tecnologia. En aquesta fórmula, l'equilibri percentual pot afavorir més una part o l'altra. Una cosa equilibrada seria el *fifty-fifty*. Però tal com estan anant les coses, tal com ens cau la bava davant les maquinetes i les novetats tecnocientífiques, amb les quals xalem molt, potser massa, temo que ens estem inclinant perillosíssimament cap al costat tecnològic i estem oblidant el que som. La tria és entre ser homes-màquina o ser homes amb màquines. No sé en quin moment haurem de començar a renegar del que som... o del que ja no som.

¿I quina és la nova identitat que ens espera com a espè-

cie? Potser la resposta es trobi en la mutació que han fet les comunicacions humanes els darrers quinze anys. Amb la popularització de les xarxes socials, gairebé tot passa a les pantalles i monitors que duem amb nosaltres.

Facebook, Twitter i WhatsApp són els nous territoris on es construeixen les relacions humanes. Cada cop és més difícil quedar amb algú físicament, però la seva presència virtual és permanent.

Aquest sobtat canvi d'escenari en les relacions socials ha portat sorpreses que ningú hauria imaginat fa un parell de dècades. Quan es van dissenyar els primers telèfons mòbils, cap fabricant pensava que el principal ús que tindrien és el de transmetre missatges de text.

En aquell moment es veia un futur que estaria dominat per la veu i la imatge. Avui dia, una persona jove pot no fer ni una trucada des del seu smartphone, però, en canvi, escriu centenars de missatges al dia.

—El veritable canvi, l'inimaginable, rau en la «funció sense fils». És a dir: la ràdio, la tele, el telèfon, l'ordinador, el GPS, el que sigui sense fils, interconnectat a escala mundial, a través d'antenes i satèl·lits, per ones invisibles i a sigui quina sigui la distància. És curiós: quan l'any 1927 l'Onofre Parés va publicar *L'illa del gran experiment. Reportatges de l'any 2000* —un dels primers i millors llibres de ciència-ficció i literatura d'anticipació utòpica catalana, una petita joia que l'Antoni Munné-Jordà, l'aleshores president de la Societat Catalana de Ciència-Ficció, i un servidor, amb el suport de la Uni-

versitat Politècnica, vam reeditar l'any 2000 en ocasió del canvi de segle i de mil·lenni—, va fer moltes prediccions futuristes i en va encertar unes quantes o va aproximar-s'hi molt... però la «funció sense fils» ni li va passar pel cap. Queda clar que aquesta és una màgia que als nostres conciutadans de principis del segle xx (no fa ni un segle) no podien ni imaginar. El comandament a distància de la tele ja ens va flipar; però internet ha sigut, si no un miracle, un prodigi revolucionari i una sorpresa totalment inesperada. Després encara han arribat el GPS, el Google Earth i qui sap quantes meravelles més sense fils.

—*És veritat que la tecnologia ha fet un boom espectacular i ha canviat dràsticament l'entorn, les potestats i les condicions de vida, mentre que la filosofia es limitava a quedar-se amb la boca oberta. ¿Ara li toca a aquesta fer el boom i posar-se a la seva altura?*

—Exactament. ¿Comencem per això del boom espectacular? Home, si agafem des del principi, des de la prehistòria, on les primeres eines ja són els rudiments de la màquina actual, ens trobem que el nivell tecnològic de la humanitat s'ha anat incrementant molt tranquil·lament durant mil·lennis fins que, fa dos-cents anys, s'accelera fins al paroxisme. ¿I què són dos-cents anys davant més de tres-cents mil? Si féssim la corba gràfica d'aquest increment, veuríem un angle recte al final d'una línia gairebé horitzontal. I si l'am-

pliéssim fins a només incloure aquests dos-cents darrers anys, veuríem una paràbola que s'aixeca ràpid i gairebé vertical fins a una molt considerable altura. Si això no és un boom... Fa la sensació que el coneixement científic, o potser el coneixement a seques (parlem sempre de la societat, no de l'individu), creix de manera exponencial, com les heures, que de cada branca en surten dues, i fa bona la inquietant idea que arriba un moment en què, si un dia ocupa la meitat de la façana, una cosa poc preocupant i no gaire espectacular, l'endemà ocupa la façana sencera: d'un dia a l'altre (bé, aquí d'un any a l'altre, d'una floració a la següent) es dobla... i flipes; no t'ho esperes. Però és que fins i tot podríem anar més lluny i parlar de boom fent tan sols referència a les tres o quatre darreres dècades, des de la implantació dels ordinadors, el llenguatge digital, internet, la realitat virtual... La ciència i la tecnologia han inventat tot aquest entorn tecnològic que ara tenim i que a poc a poc... què dic, a poc a poc!, en un tancar i obrir d'ulls han acabat desenvolupant una nova realitat, que és la seva pròpia, la de la màquina. Ja fa temps que, cada vegada més, estem vivint en dues realitats diferents i simultànies. La filosofia clàssica va ser estructurada a partir d'una única realitat; per tant, en aquests moments, el que realment fa falta és un boom de la filosofia, que rectifiqui i que reestructuri el pensament a partir d'aquest nou estatus, o paradigma: el de viure en una realitat doble. És una cosa que no

paro de dir, però la gent pràcticament no se n'adona. Aquesta segona realitat ha anat sorgint a poc a poc des de dintre i sembla que sigui la mateixa realitat que s'ha transformat. Però no és així. Estem vivint en dues realitats paral·leles. És un canvi que, abans que res, cal processar. S'ha d'assumir, després s'ha de pair, i finalment s'hi han de buscar respostes. Fins ara la filosofia ha parlat de la realitat biològica, de la nostra relació amb la natura i els seus processos, però ara aquesta relació la fem a dues bandes: per un costat amb la natura, la realitat bio, i per un altre costat amb la màquina, la realitat tecno. Això requereix un esforç, perquè a més a més aquesta segona realitat ha canviat completament l'entorn i estan sortint notícies que són fli-pants, com ara la de no fa pas tant, de l'Steve Jobs aquest i tot el grupet de Silicon Valley, que diu que no deixen que els seus fills entrin en tot això que ells estan creant. Es poden trobar que quan els seus fills siguin grans tinguin un dèficit per no haver-los deixat jugar amb les maquinetes, ja que tota la resta de la humanitat sí que hi haurà estat jugant. És un indicati clar que hi ha un conflicte filosòfic. Si el mateix paio que està inventant les maquinetes no deixa que els seus fills hi juguin, vol dir que és ell mateix qui no té gens clar que les maquinetes que inventa no siguin perilloses, o perniciososes, en algun sentit o altre. Intueixen que les seves invencions poden comportar canvis socials de certa envergadura, però no saben —la dinàmica de mercat

no els permet aturar-se a comprovar-ho— si seran favorables o tot el contrari. No s’hi val, per tant, a dir-se «Les coses estan canviant, així que prudència...» únicament per als seus. Quan t’inventes un medicament primer l’has de testar. Aquests fan al revés: llancen el medicament sense testar, i que el testi la humanitat sencera —com va passar amb la talidomida— menys els seus fills. ¿Cal o no cal testar les maquinetes? El problema és inequívocament filosòfic: estem vivint una doble realitat per a la qual encara no tenim mecanismes, ni explicacions clares, ni, sobretot, pautes de comportament.

Les xarxes socials ens han retornat a una cultura eminentment escrita, com al segle XIX. La diferència amb aquella època és que ara no sabem el que ens envolta ni el rumb que prendrà el món. El nostre coneixement es limita cada cop més al que passa dins dels nostres dispositius.

Com a escriptor i periodista, res em pot distreure més que em comencin a bombardejar amb whatsapps quan estic intentant avançar una feina. En aquests casos, si després d’acomiar-me un parell de vegades, la persona em continua escrivint missatges, el que faig és trucar per acabar de parlar del que sigui i poder tornar a la feina.

Però sovint passa una cosa misteriosa: truques a la persona que t’està saturant de missatges i no t’agafa el telèfon.

«Deu haver marxat», penses alleujat.

Error. Quan penges el telèfon, segons després tornen els missatges. Llavors arribes a una estranya conclusió: la persona vol comunicar-se, però no vol parlar.